

EL TRASLLAT DE L'ARQUEBISBE JOAN D'ARAGÓ DE LA SEU DE TOLEDO A LA DE TARRAGONA

El dia 14 de novembre de 1319 el papa Joan XXII nomenava arquebisbe de Toledo l'infant Joan d'Aragó, el fill tercer del rei Jaume II. La notificació del Papa al rei no es feia fins quatre setmanes més tard, al 12 de desembre (1). La consagració tingué lloc a Lleida, però la solemne entrada a Toledo es diferí fins a les darreries de l'any 1320. La festa de Nadal d'aquest any ja la celebrava el nou Prelat en la seva església de la ciutat del Tajo (2).

No trobà, però, l'infant en el nou i alt càrrec lo que el seu pare i ell mateix esperaven. A Castella, durant la minoritat del rei Alfons, era tan embullada la situació política que també en devia patir l'Església. Així aviat arribaren queixes a la cort d'Aragó, i Jaume II, qui a juliol de 1321 havia demanat consell al cardenal Napoleó Orsini (3), encarregava al seu ambaixador Vidal de Vilanova que demanés al Papa que elevés l'Infant al cardenalat o el traslladés a la seu arquebisbal de Narbona (4).

Donat aquest estat de coses, ja es comprèn que el Primat sovint i per llarg temps estigué allunyat de la seva església de Toledo i romangué en el seu país natal. Ací fou requerit, tant com li permeté el seu estat de salut, a intervenir en la política de la Corona d'Aragó, especialment per a la conquesta de Sardenya. En desembre de 1323 li demanava el seu pare de pendre part en el Concili provincial de Tarragona "pro subveniendò nobis pro ne-

(1) JANER Y DE MILÀ DE LA ROCA, J. DE, *El Patriarca Don Juan de Aragón, su vida y sus obras*. Tarragona, 1904, p. 75.

(2) Arxiu de la Corona d'Aragó. Barcelona, Reg. 349, fol. 67 v.

(3) Reg. 246, fol. 233.

(4) Comunicació de 22 febrer de 1323. El Rei es queixava al Papa que el seu fill es trobava "tanquam margarita inter porcos" i, pel contrari, a Narbona "erit inter suos et in domo sua". Però la Seu de Narbona no estava lliure i per això el Papa devia primerament transportar el seu arquebisbe a la Seu de Auch. Els cardenals Berenguer Fredoli de Tusculum i Napoleó Orsini, íntims amics de Jaume II, devien apoiar aquesta pretensió. Reg. 338, fol. 124 v.

gocio adquisicionis [Sardinie]" (5). També el trobem ocupat en aquest afer des de la primavera fins a la tardor de 1324 (6).

Hom no veia amb bons ulls a Castella la creixent expansió del poder de la casa d'Aragó, i amb l'activitat política de l'infant, qui com a arquebisbe de Toledo era el canceller de Castella, es multiplicaren els motius d'oposició. La topada s'esdevingué a la tardor de 1325. El jove rei Alfons, per instigació de l'infant Joan Manuel, prengué la Cancelleria a l'arquebisbe. Els esforços de Jaume II (7), del Papa (8) i d'alguns cardenals (9) a la cort de Castella no restaren, és veritat, del tot sense resultat, però l'aquiescència del rei Alfons es féu esperar mig any (10), de tal manera que Jaume en l'entretemps — el dia 9 de gener de 1326 — ordenà al seu fill "sub obtentu gracie et benedictionis nostre" que nomenés immediatament un vicari general per les coses *spiritualia* i un procurador per les *temporalia* i retornés a la seva pàtria "nulla in hoc mora aliquatenus contracturus" (11). Però Joan, de primer intentà amb el rei Alfons un arrelament, que es va iniciar pel març del mateix any (12). Però com que el rei no ho revocà tot i Joan per consideració a la seva església i al seu pare no podia conformar-s'hi, decidí deixar Castella. De Joan XXII obtingué la facultat d'usar a la seva terra en determinades festivitats el palli i poder així presentar-se com a metropolità (13). Demés usà encara fins l'any 1328 el títol de canceller de Castella (14), potser per no voler abandonar el dret de l'església de Toledo a aquest càrrec, i potser també perquè la ruptura de relacions no continuà tan radical com es presentà de primer antuvi.

A la tardor de 1326 es trobava l'infant altre vegada a València, on havia ja sojornat la major part de temps des de la mort de la seva mare fins al seu nomenament d'abat de Montaragó (1310-1317).

Des de llavors ja no tornà més a Toledo, i donà orde que continuessin celebrant-se els concilis provincials que obligatòriament devien ésser convocats cada dos anys. Sembla, no obstant, que aquesta disposició no fou respectada (15). El Papa li atorgà que pogués acomplir les visites pastorals per medi d'un representant (16).

(5) FINKE, *Acta Aragonensia*, II (1908) n. 541.

(6) Reg. 225 i 226; Reg. 397, fol. 174 v.

(7) Reg. 249, fol. 71.

(8) Reg. 424, fol. 47 v; FINKE, *Acta Aragonensia*, II, n. 545; III, ns. 224-231.

(9) Reg. 249, fols. 71-78.

(10) Id., fol. 132.

(11) Id., fol. 89.

(12) Arxiu de la Corona d'Aragó. Cartes reials (CRD) de Jaume II, ns. 7986, 7991.

(13) Concessió de 22 abril de 1326. MOLLAT, G., *Lettres communes des papes d'Avignon. Jean XXII* (1912), n. 25054.

(14) JANEER, *El Patriarca Juan*, pp. 25 i ss.

(15) MOLLAT, *Jean XXII*, n. 41456.

(16) Permis de 16 novembre de 1327 per un any. Id., n. 42391.

Entretant recomençaven de nou les diligències per a canviar Toledo per un altre arquebisbat o per una altra dignitat. Ja cap a finals del 1325 Guillem Richer, canceller de l'infant Joan i ardiaca de Santa Engràcia a la catedral d'Osca, era enviat a Avinyó per a demanar la mediació del Papa.

Segurament que Jaume II era la força que empenyia aquestes negociacions; en tot cas a ell — i no a l'infant — demanava el canceller que fos cridat de la cúria papal quan ell cregué que havia enllestit la seva missió (17).

Mentre durava aquesta missió escriví Guillem Richer una lletra que adreçava a Jaume II a 20 de gener de 1326 (18). En ella comunicava que per la Cúria corria el rumor de què estava vacant l'arquebisbat de Rouen, que es considerava com el de més rendiment de França; hom creia, en general, que les rendes de l'arquebisbe de Rouen eren tres vegades més altes que les del de Toledo. Per ço el rei devia demanar al papa aquest arquebisbat pel seu fill, i des d'ací podria després ésser traslladat fàcilment al de Narbona.

Jaume s'aprofità del consell i pregà al rei de França Carles IV que treballés perquè el papa conferís l'arquebisbat a l'infant Joan. Carles contestà que l'arquebisbe de Rouen gaudia encara de la més perfecta salut (19).

Però el rumor de la malaltia del ric metropolità francès no volia cessar a la Cúria. Hi havia en ella, naturalment, massa pretendents a aquesta poderosa seu, als qui interessava la propera mort del seu possessor. Un any més tard el procurador reial Bernat Lull creia que de cap manera devia callar al seu senyor que el metropolità estava malalt de mort i sense esperança de vida (20). Jaume s'adreçà de nou a Carles IV. Li proposava que per mitjà del Papa, tan prompte hagués finat el Metropolità, l'arquebisbe de Narbona fos traslladat a Rouen i l'infant Joan passés de Toledo a Narbona (21). Per resposta li fou dit altra vegada: "quod prefatus archiepiscopus Rothomagensis, prout a fidedignis accepimus et, quia nobis in presenciarum propinquus est, audivimus, plena sui corporis fruitur sospitate" (22).

Ben just estava desfet aquest projecte, que Jaume ja trametia amb una nova demanda el seu conseller Blai Maça de Vergua cap a Avinyó (23), on trobà també l'arquebisbat Joan, per a moure el Papa a un prompte arranjament de la qüestió. Aquesta vegada se seguí el camí que havia de portar a la meta, puig hom proposava que l'infant fos traslladat a Tarragona i Xi-

(17) Escrit al Rei, de 12 març de 1326. FINKE, *Acta Aragonensia*, III, pp. 505 i ss.

(18) Id., pp. 504 i 505.

(19) Id., III, p. 507, nota 1.

(20) "qui archiepiscopus eiusdem [episcopatus Rothomagensis] infirmatur ad mortem, ita quod de eius vita desperatur". Escrit de Lull de 25 abril de 1327. Id., p. 506.

(21) Id., pp. 507 i 508. Escrit de 17 maig de 1327.

(22) Id., p. 508. Escrit de 18 juny de 1327.

(23) Comunicació de 25 juny de 1327. Reg. 250. fol. 37 v.

menes de Luna passés d'ací a Toledo. Quan Blai estigué de retorn, el rei, l'avors ja malalt, notificava, el 27 d'octubre de 1327, al Papa la seva íntima satisfacció per l'estat de les negociacions, no deixant, però, d'afegir que Toledo valia més que Tarragona i per la mateixa raó, en compensació, el seu fill, a més de la metropolitana de Tarragona, devia obtenir el patriarcat d'Alexandria i l'abadia de Montaragó (24).

No havia passat una setmana des que Jaume havia recomanat aquests desitjos al Papa, que se li acabà la vida (25). Potser amb això s'encallaren encara les negociacions, però, no obstant, sempre més i més s'apropaven al terme.

Al 12 d'octubre de 1327 moria l'abat Bernat de Avellaneda; el 15 del mateix mes els canonges es preparaven per una nova elecció, de la qual, per manera de compromís, en sortia electe Ximenes Lope de Guerra. Joan XXII confirmà aquesta elecció el 23 de desembre (26). Així s'enderrocava per l'infant aquesta perspectiva. Però per compte d'aquella abadia obtingué aquest el priorat de Santa Maria de Montserrat. El papa traslladà el seu abat Gallard a la diòcesi de Nimes (27) i al 8 d'abril de 1328 cedí en comanda el monestir vacant a l'arquebisbe Joan (28), el qual tot seguit s'encarregà amb fermesa de l'administració dels seus béns (29).

Pocs mesos després podia també ésser portat a cap el canvi de les seus arquebisbals. El 16 d'agost Joan XXII nomenava l'arquebisbe i primat de Toledo patriarca d'Alexandria (30) i el dia següent traslladava l'arquebisbe Ximenes de Luna de Tarragona a Toledo (31) i encarregava al nou patriarca com administrador de Tarragona (32). El patriarcat d'Alexandria es trobava encara en poder dels Mahometans i no podia, per ço, proporcionar cap renda; així Tarragona, l'antiga renomada metropolitana — que llavors per primera vegada fou regentada per un administrador — devia de constituir el fonament econòmic de l'Infant.

L'infant Joan, qui altra volta tenia un ample cercle d'acció del seu gust, tornà a emprendre amb nou zel el seu treball i en els venturosos sis anys fins a la seva mort es manifestà com una glòria de la casa reial i del poble, que li donà la sang.

DR. J. VINCKE

(24) CRD, n. 9736. JANER, *Patriarca Juan*, pp. 91 i ss.

(25) Morí el 2 de novembre.

(26) HUESCA, R. DE, *Teatro histórico de las iglesias del Reino de Aragón*, VII (1797), 396 i ss.

(27) MOLLAT, *Jean XXII*, n. 40705. El 16 març de 1328.

(28) Id., n. 40837.

(29) Id., n. 41177.

(30) Id., n. 42198.

(31) Id., n. 42202.

(32) Id., n. 42206. MORERA, E., *Tarragona cristiana*, II (1901), p. 786, erra en consignar la data, el mateix que VILLANUEVA, *Viage literario*, XIX, p. 204.